

رهیافتی بر راهبردها و اقدامات مدیریتی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و دستاوردهای آن شهربانو یداللهی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۴

چکیده:

فرهنگ ایثار و شهادت، از مبانی ارزشمند دین اسلام اتخاذ شده و جزو سرمایه‌های فرهنگی جامعه ایرانی است. مدیران برای ترویج این فرهنگ در جامعه، نیازمند آگاهی از راهبردهای مدیریتی کارآمد و اثربخشی هستند. آن‌ها برای آگاهی از این راهبردها، نیاز به مرجع معتبری (بیانات مقام‌معظم رهبری) دارند که مسیر را برای رسیدن به نهادینه‌سازی این فرهنگ در جامعه هموار سازد. هدف پژوهش حاضر، شناسایی راهبردها و اقدامات مدیریتی جهت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و دستاوردهای آن در جامعه است. پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی است. داده‌های پژوهش با استفاده از جستجوی موضوعی لغات «ایثار» و «شهادت» در بین بیانات مقام معظم رهبری (۱۳۶۷-۱۴۰۱) نمایه شده در پایگاه اینترنتی دفتر حفظ و نشر آثار ایشان در قالب فیش‌هایی گردآوری شد و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی تحلیل گردید. یافته‌ها نشان داد که «ارتقاء روحیه ایثار و ایثارگری»، «اسوه‌نمایی و الگوسازی از شهدا و ایثارگران»، «تنظیم و نشر آثار و وصایای گرانقدر شهیدان و بیان سیره آنها»، «زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره شهدا»، «تکریم و قدردانی از خانواده‌های شهدا و ایثارگران» و «به‌کارگیری حداکثری از ظرفیت رسانه‌های دیداری و شنیداری» به عنوان مهم‌ترین راهبردهای مدیریتی در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت است. این راهبردها می‌توانند سرلوحه تصمیمات و برنامه‌های مدیریتی در سطح سازمان‌های کشور قرار گیرد که ماندگاری فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، پیشروی و پیشرفت و تعالی و حفظ استقلال کشور، حفظ انقلاب اسلامی، نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و حفظ حیات اسلامی جامعه را در پی خواهد داشت.

واژگان اصلی: ایثار، شهادت، فرهنگ، راهبردهای مدیریتی، مقام‌معظم رهبری.

۱. استادیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

با وجود اینکه فرهنگ ایثار و شهادت از فرهنگ‌های متعالی در دین مبین اسلام و جامعه ایرانی است و آیات ارزشمندی در قرآن و بیانات بسیاری از بزرگان را به خود اختصاص داده است، مشکلات اجتماعی و فرهنگی موجود در جامعه، نشان از کم‌رنگ شدن ارزشمندی باورهای فرهنگی مانند ایثار و شهادت در بین نسل سوم و چهارم انقلاب دارد. تبلور این موضوع به مانند سایر موضوعات دینی، فرهنگی و اجتماعی و ورود آن به قلمرو هنجارهای جامعه و در نهایت تبدیل شدن به یک فرهنگ فراگیر، نیازمند بسترسازی، تبلیغ، تسریع و همچنین بکارگیری تمهیدات، مقدمات و شرایط اجرایی مناسب و متناسب است (معظمی، ۱۳۹۹: ۳۸۳). به طوریکه، مقام‌معظم‌رهبری بیان نمودند که «اگر فرهنگ ایثار و شهادت عمومی شد، این کشور و هر جامعه‌ای که این فرهنگ را داشته باشد، هرگز متوقف نخواهد شد» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷).

در این مقطع زمانی دشمنان ایران اسلامی، تهاجم فرهنگی و جنگ نرم را با انجام فعالیت‌های گسترده‌ای شروع کرده‌اند و هدف آنها بیشتر نسل‌های سوم و چهارم انقلاب است که با دوران دفاع مقدس و فرهنگ ایثار و شهادت آشنایی عمیقی نداشته و با قهرمانان و بزرگان تاریخ ساز این کشور کمتر در تعامل بوده‌اند؛ نیاز است که سازوکارهای مقابله‌ای توسط مدیران و مسئولان کشور تعبیه شود. ترویج فرهنگ ایثار و شهادت یکی از اصلی‌ترین سازوکارهای مقابله با جنگ نرم دشمن است. این فرهنگ بایستی در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مدنظر قرار گیرد تا اینکه فضای عمومی جامعه از وجود این فرهنگ متعالی بهترین و بیشترین تأثیر را بپذیرد (ملکی و حاتمی، ۱۴۰۰). علاوه بر این، هدف از ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، ضمن فروزان نگه‌داشتن این چراغ‌های بخشش، برای هر زمانی است که دشمن آهنگ نابودی دین و ایمان و تعرض به میهن و ناموس نماید (قدمی کارمزدی، ۱۴۰۰) با توجه به این تهاجم‌های فرهنگی و جنگ نرم و دغدغه‌های موجود، مدیران و مسئولان دستگاه‌های مرتبط فرهنگی و اجرایی بایستی راهبردها و برنامه‌های مختلفی را برای آشناسازی جوانان با فرهنگ ایثار و شهادت در دستورکار قرار دهند.

برای نهادینه کردن فرهنگ غنی و عزت‌بخش ایثار و شهادت باید تلاش نمود تا آن را به صورت یک فرهنگ عمومی در جامعه درآورد. از دیدگاه مقام‌معظم‌رهبری این مهم اگر اتفاق افتد، «آن وقت

مسئله‌ی شهادت که به معنای مجاهدت تمام‌عیار در راه خدا است، در جامعه ماندگار خواهد شد» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷). بایستی به نحوی اقدام نمود که آثار و پیامدهای مثبت آن برای نسل جوان امروز و انتقال این فرهنگ به نسل‌های بعدی که مورد تأکید مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب و از اولویت‌های نقشه مهندسی فرهنگی کشور نیز می‌باشد، میسر گردد. براساس اهمیت این موضوع، مقام معظم رهبری در زمینه مسئولیت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از همه مردم، مسئولان، مدیران، دانشگاهیان و پژوهشگران طلب یاری خواسته‌است و همه افراد جامعه را در این زمینه مسئول می‌داند (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۸/۰۶).

در جهت عمل به دستور مقام معظم رهبری، پژوهش حاضر با هدف شناسایی راهبردها و اقدامات مدیریتی در جهت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین نسل جوان جامعه می‌پردازد. هدف دیگر پژوهش، شناسایی دستاوردهای حاصل از اجرای این راهبردها و اقدامات است. با توجه به این اهداف، پژوهش حاضر به پرسش‌های زیر پاسخ خواهد داد که

نخست مفهوم ایثار، شهادت و فرهنگ ایثار و شهادت چیست؟ که برای پاسخ به این پرسش به ارائه‌ی تبیین مفهومی هر یک از این واژگان و تحلیل جایگاه ترویج این فرهنگ در جامعه از نظر مقام معظم رهبری پرداخته خواهد شد.

دوم، بر مبنای نظر مقام معظم رهبری چه راهبردها و اقدامات مدیریتی برای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین جوانان جامعه وجود دارد؟

سوم، دستاوردهای اجرای راهبردهای و اقدامات مدیریتی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه چگونه خواهد بود؟ برای پاسخ به پرسش دوم و سوم، پس از بررسی و تحلیل محتوی بیانات مقام معظم رهبری درباره فرهنگ ایثار و شهادت، به معرفی راهبردها و اقدامات مدیریتی در جهت بهبود ترویج این فرهنگ و دستاوردهای اجرای آنها در جامعه پرداخته خواهد شد. بی شک یافته‌های حاصله از این پژوهش، نقشه راهی برای مدیران و مسئولان کشور جهت اتخاذ تصمیمات مدیریتی و تدوین برنامه‌های راهبردی جهت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین جوانان جامعه را روشن خواهد ساخت.

مبانی نظری

مفهوم شناسی

ایثار

در فرهنگ دهخدا واژه ایثار^۱ تحت عنوان «برگزیدن یعنی منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن و این کمال درجه سخاوت است. دیگری را در رساندن به منفعت و دفع مضرت بر خود مقدم داشتن و آن نهایت برادری است» تعریف شده است (دهخدا، ۱۳۷۷). در فرهنگ اسلامی ایثار به معنای تلاش، فداکاری، بخشش و اخلاص در راه خدا بیان شده که رشد و معرف الهی انسان را نشان می‌دهد و با مفاهیمی همانند شهادت، خیرخواهی و دیگرخواهی همراه است (شاه نوروزی و همکاران، ۱۳۹۶).

شهادت

واژه شهید از ماده شهود و شهادت است و در فرهنگ لغت دهخدا تحت عنوان «کشته شده در راه خدا. آنکه به شهادت دست یافته بود در راه خدا» و واژه شهادت^۲، تحت عنوان «کشته شدن بر امر حق بی خطا. کشته شدن در راه خدای تعالی» تعریف شده است (دهخدا، ۱۳۷۷). در اسلام، شهادت مرگ سرخ مبتنی بر شناخت، آگاهی، آزادی و اختیار در مبارزه علیه موانع تکامل و خطوط انحرافی و طاغوتی است که مجاهد با همه منطق، شعور و بیداری خود انتخاب می‌کند. شهید که جان خود را در راه خدا و ارزش‌های متعالی و انسانی ایثار می‌نماید، فردی، پیوسته و باقی به حق و متنعم از نعمات الهی است (قدمی کارمزدی، ۱۴۰۰). به طوریکه، در آیه ۱۵۴ سوره مبارکه البقره و در آیه ۱۶۹ سوره مبارکه آل عمران از قرآن کریم به صراحت بیان شده است که کسانی که در راه خدا کشته شده‌اند، زنده‌اند. همچنین، در رهیافت علمی و از منظر تئوری‌های علوم اجتماعی، موضوع ایثار و شهادت نه یک امر صرفاً احساسی-عاطفی بلکه جز کنش‌های عقلانی معطوف به ارزش است. به گونه‌ای که به مثابه یک نظام رفتاری می‌تواند در خرده‌نظام‌های یک جامعه (خانواده، آموزشی و پرورشی، اقتصاد و...) پایه رفتار قرار گیرد و اساس انسجام وجدان جمعی و ساخت‌های اجتماعی جامعه جدید را تشکیل دهد (نصیری و بختیاری، ۱۴۰۱).

1 Martyrdom

2 Altruism

فرهنگ ایثار و شهادت

زمینه‌های شکل‌گیری گفتمان و فرهنگ ایثار و شهادت به صدراسلام و جنگ‌های پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) باز می‌گردد. نقطه عطف این گفتمان به واقعه عاشورا در سال ۶۱ (ه. ق) برمی‌گردد که این گفتمان رسمیت یافته و نهادینه شد. پس از آن هر سال در مراسم بزرگداشت روز عاشورا استمرار یافت. پس از مدت زمان طولانی، یکبار در انقلاب مشروطیت و باری دیگر در خرداد ۱۳۴۲ (ه. ش) اوج گرفت. این گفتمان پس از یک وقفه ۱۵ ساله، دوباره در انقلاب اسلامی بازتولید شد و تاکنون ادامه دارد (غفاری هاشجین و همکاران، ۱۳۸۹). بنابراین، یکی از مهم‌ترین حوزه‌های فکری و فرهنگی در تاریخ، فرهنگ «ایثار و شهادت» است که در عصر فراصنعتی کنونی به عنوان یکی از ارکان اصلی و ارزشی جهانی و فرامذهبی شناخته می‌شود (معظمی، ۱۳۹۹: ۳۸۳) و یکی از بخش‌های فرهنگ غنی و ناب اسلامی است (ملکی و حاتمی، ۱۴۰۰). در جامعه ایرانی نیز، ایثار و شهادت یکی از کارآمدترین عناصر فرهنگی در تأثیر بر پدیده‌ها و فرایندهای اجتماعی مشخص شده است که منجر به فدا کردن جان برای حفظ ارزش‌ها، همبستگی اجتماعی، ایجاد هویت و هدف مشترک و روحیه ظلم‌ستیزی و عدالت‌طلبی در میان افراد جامعه و عزت نفس بخشیدن به این افراد (مسعودی و همکاران، ۱۳۹۵) و حفظ و تثبیت نظام اسلامی، تأمین عزت و استقلال کشور، عامل مقاومت و پیروزی در دفاع مقدس و تداوم و تثبیت نظام جمهوری اسلامی شده است (غفاری و دژگیر، ۱۳۹۲). فرهنگ ایثار و شهادت به مجموعه‌ای از آموزه‌ها و اعتقاداتی اشاره دارد که منجر به شکل‌گیری روحیه مبارزه، شجاعت و جهاد در راه خدای متعال و فدا کردن جان در راه عقیده و ایمان است. فرهنگ شهادت، به عنوان نگرش و فلسفه زندگی مطرح می‌شود، هرچند که ذاتش مرگ و نیستی است. ترویج این فرهنگ به عنوان سرمایه‌ای غنی و راهبردی برای حفظ هویت و فرهنگ ملی به شمار می‌رود. این فرهنگ با ظرفیت و قدرت ماهوی خود، توانایی سرشاری در متأثر ساختن نهادهای اجتماعی و ساختارهای سیاسی به انضمام بافت فرهنگی جامعه دارد و از بنیادی‌ترین راهبردها برای رشد اجتماعی و جامعه‌پذیری به‌شمار می‌رود و در بقا و تداوم ارزش‌های ماندگار یک ملت نقش برجسته‌ای دارد (شاه‌نوروزی و همکاران، ۱۳۹۶)

راهبرد

برای تدوین راهبردها، مکاتب مختلفی همانند مکتب طراحی، برنامه ریزی، موقعیت یابی، شناختی، کارآفرینی، یادگیری، قدرت‌گرایی، فرهنگی، محیطی و پیکره‌بندی پدید آمده‌اند. یکی از

رایج‌ترین و بهترین مکاتب، مکتب شناختی^۱ (ادراکی) است. در این مکتب، شناخت به صورت یک فرایند ذهنی برای تدوین و توسعه راهبرد، جهت به تصویر کشیدن واقعیت‌ها انجام می‌شود. براساس این مکتب، راهبرد در ذهن استراتژیست شکل می‌گیرد. راهبرد به عنوان چشم‌انداز، مفاهیم، اشکال، چارچوب‌ها و نقشه‌هایی پدیدار می‌شوند که چگونگی برخورد مدیران را با تغییرات محیطی شکل می‌دهد. در این مکتب راهبرد به عنوان یک نگرش مطرح و تدوین آن بر مبنای یک فرایند اقتضایی صورت می‌گیرد (میتنبرگ و همکاران، ۱۳۹۹). باتوجه به اینکه هدف پژوهش حاضر، شناسایی راهبردها در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و دستاوردهای از دیدگاه و نگرش مقام معظم رهبری به عنوان رهبر جامعه اسلامی ایران و براساس شرایط و اقتضات جامعه کنونی به خصوص نسل سوم و چهارم انقلاب است؛ بنابراین، اصول مکتب شناختی مبنای تحقق هدف مذکور قرار گرفته است.

مرور پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت گفتمان و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه (غفاری‌هشجین و همکاران، ۱۳۸۹)، پژوهش‌هایی در گذشته انجام شده است که برخی از آنها، به موضوع و معنابخشی ایثار و شهادت از دیدگاه جامعه‌شناختی (نصیری و بختیاری، ۱۴۰۱) پرداختند، برخی دیگر به بیان نظرات تولیدکنندگان گفتمان ایثار و شهادت همانند آیت‌الله‌المعظم خمینی (غفاری‌هشجین و همکاران، ۱۳۸۹)، شهیدمطهری (غفاری‌هشجین و همکاران، ۱۳۹۶)، مقام‌معظم‌رهبری (قربانی، ۱۳۹۴؛ غفاری و دژگیر، ۱۳۹۲) توجه داشتند. پژوهش‌هایی از دیدگاه مخاطبان همچون دانش‌آموزان (قدم پور و همکاران، ۱۳۹۷، معلمان (شهرکی پور، ۱۳۹۲؛ چنگائی و عریان، ۱۴۰۱)، کارشناسان شاهد و ایشارگر (مسعودی و همکاران، ۱۳۹۵) به گفتمان ایثار و شهادت پرداختند. برخی دیگر، با بررسی منابع فرهنگی همچون آیات قرآن کریم (شعبانی‌فرد و عباسی، ۱۳۹۵؛ قدمی کارمزدی، ۱۴۰۰؛ نجفی و همکاران، ۱۳۹۶) و احادیث و روایات در سیره بزرگان دینی (تقوی، ۱۳۹۰)، وصیت‌نامه شهدا (صبوری‌کزیج و همکاران، ۱۴۰۱) و خاطرات آزادگان (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۵) و گفته‌های

ایثارگران (خانزاده و همکاران، ۱۳۹۲) به بررسی این گفتمان توجه داشتند. همچنین، در مطالعه قربانی (۱۳۹۴)، آمده است که شناخت صحیح و کافی درباره فرهنگ ایثار و شهادت و اشاعه آن در سطح جامعه علاوه بر شرایط و فضای مناسب فردی و اجتماعی، نیازمند شناسایی و رفع اصلی‌ترین موانع و عوامل بازدارنده در این ارتباط است. بدین معنی که در جامعه ممکن است بنا به دلایلی فرهنگ مذکور دچار آسیب شود یا به نوعی موانعی در برابر آن قرار بگیرد. در اینجاست که بایستی برای مصون نگه داشتن فرهنگ ایثار و شهادت از آسیب راهکارهایی ارائه گردد که قدم‌پور و همکاران (۱۳۹۷) راهکارهایی را برای نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت در مدارس ارائه نمودند. شاه نوروزی و همکاران (۱۳۹۶) نیز عوامل مؤثر بر ارتقا اثربخشی راهکارها و شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت را بررسی کردند.

برآیند پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد، علی‌رغم اینکه گفتمان فرهنگ ایثار و شهادت برای رسیدن به جامعه متعالی ضروری است، اما آنچه که مهم است شناسایی و اجرایی ساختن راهکارها و اقداماتی است که بتواند این فرهنگ را در جامعه نهادینه سازد که مبنای عمل قرار گیرد. چون که امروز حفظ و نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت در بستر فرهنگ عمومی در سطح ملی و زمینه سازی انتقال شفاف آن به نسل‌های آینده در جهت تحقق جامعه و تمدن اسلامی، بعنوان وظیفه‌ای سنگین بر دوش جامعه، مدیران و مسئولین می‌باشد. ابلاغ سیاست‌های کلان نظام در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، وضع ماده ۶۳ در قانون جامع خدمات ایثارگران و تشکیل شورای عالی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، گامی مهم در تحقق رسالت فوق و به معنی توجه و تأکید قانون گزار بر نقش بی‌بدیل فرهنگ مذکور بعنوان روح حاکم بر تمامی خدمات، امتیازات و تسهیلات پیش‌بینی شده در این زمینه می‌باشد. با وجود برداشتن این گام‌های مهم در کشور در زمان کنونی، نیاز به نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه بیش از پیش احساس می‌شود که همت عظیم مسئولان را می‌طلبد که برای تحقق این مهم، آن‌ها نیاز به مرجع و نقشه راهی مطابق با شرایط جامعه کنونی دارند که چراغ‌راه آن‌ها باشد. بنابراین، شناسایی راهبردها و اقدامات مدیریتی در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت که در راستای تعیین و تدوین اصول با محوریت فرهنگی دینی و انقلابی و بر مبنای مرجعی معتبر (بیانات مقام معظم رهبری) و شناخت دستاوردها جهت انگیزه برای اجرایی سازی این اقدامات بسیار مهم می‌باشد. در ادامه، به تحلیل بیانات ایشان به عنوان مرجع در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت پرداخته شده است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش کاربردی، توصیفی و تحلیلی است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش اسنادی و تحلیل محتوای کیفی است تا توصیف و استنباط روشنی از بیانات مقام‌معظم‌رهبری در زمینه ایثار و شهادت بیان گردد. روش تحلیل محتوا به هر رویه‌ای که برای تحلیل، تلخیص، طبقه‌بندی، استنباط کردن ویژگی‌های خاص از متن منجر می‌شود و در مواردی معنای پنهان واقع در آن آشکار شده، اطلاق می‌شود. هنگامی که پژوهشگر سعی در استنباط معنایی خاص از متن، از طریق طبقه‌بندی کلمات و پی بردن به شباهت‌ها، افتراق‌ها و روابط بین آنها را دارد، تحلیل محتوی کیفی مناسب است (مومنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲).

در پژوهش حاضر، پس از مشخص شدن مسئله، اهداف و پرسش‌های پژوهش، به جستجوی موضوعی واژگان «ایثار»، «شهادت»، «فرهنگ ایثار و شهادت» و «شهید» در بیانات مقام‌معظم‌رهبری در طی سال‌های ۱۳۶۷ تا ۱۴۰۱ در وب‌سایت دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای پرداخته شد. پس از بررسی این وب‌سایت، تعدادی فیش از تمامی بیانات موجود از مقام‌معظم‌رهبری در زمینه ایثار و شهادت گردآوری گردید که جامعه و نمونه پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند. داده‌های گردآوری شده در قالب فیش‌هایی وارد نرم‌افزاران ویوو^۱ گردید. سپس، داده‌ها خط به خط خوانده شده و سپس مفاهیم، جملات اصلی و کدها استخراج و مقولات تشکیل شد. در مرحله آخر، رابطه مقولات با یکدیگر مشخص و مضامین شناسایی شده در قالب نقشه مقولات دسته‌بندی و ترسیم گردید. چهار معیار باورپذیری، انتقال‌پذیری، وابستگی و اعتمادپذیری برای ارزیابی نتایج در نظر گرفته شد (مومنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲). همچنین، برای بررسی پایایی داده‌ها با کمک کدگذاران بیرونی از فرمول کاپای کوهن استفاده گردید. در پژوهش حاضر، میزان پایایی داده‌ها بالاتر از ۰/۷۰ محاسبه شد که نشان‌دهنده میزان قابل قبول پایایی کدگذاری داده‌ها است.

یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش نشان داد که می‌توان بیانات مقام‌معظم‌رهبری در زمینه ایثار و شهادت در ۳ مقوله اصلی و تعداد ۱۶ مقوله فرعی به شرح شکل ۱ طبقه‌بندی نمود.

¹ Nvivo12

شکل ۱. مقولات استخراجی در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از بیانات مقام معظم رهبری (منبع: پژوهشگر)

مفهوم شناسی از منظر مقام معظم رهبری

۱. مفهوم ایثار

از نظر مقام معظم رهبری، ایثار یعنی «همه چیز را به نفع دیگران از خود جدا کردن» (حضرت آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰) و همچنین «ایثار، یعنی ندیدن و به حساب نیاوردن خود» (حضرت آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۰۲/۱۲) می‌باشد.

۲. مفهوم شهید و شهادت

مقام معظم رهبری در باب تعریف شهید می‌فرماید که «شهید یعنی انسانی که سلامت، دنیا، رفاه و بالاتر از همه، حیات خود را کف دست گرفته و رفته است تا از کشور، ناموس و ارزش‌های مورد احترام خود و در واقع از یکایک آحاد مردم کشورش دفاع کند» (حضرت آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۰۷/۲۲). همچنین، «شهید، یعنی انسانی که در راه آرمان‌های معنوی کشته می‌شود و جان خود را برای هدف و مقصدی الهی صرف می‌کند و خدای متعال هم در پاسخ به این ایثار و گذشت بزرگ، حضور و یاد و فکر او را در ملتش تداوم می‌بخشد و آرمان او زنده می‌ماند» (حضرت آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۳۸/۰۵/۲۵). مقام معظم رهبری با بیان آیات قرآن ذکر می‌کنند که

«شهادت زنده‌اند؛ حیات اینها یک حیات واقعی است، یک حیات معنوی است و نزد خدای متعال مرزوفند؛ یعنی دائم تفضلات الهی دارد به اینها می‌رسد» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷). همچنین ایشان می‌فرمایند که «شهادت قله‌ای است که دستیابی به آن بدون دامنه معنایی ندارد و این دامنه چیزی نیست به جز اخلاص و ایثار، صدق و معنویت، مجاهدت و گذشت، توجه به خدا و کار برای مردم، و تلاش برای تحقق عدالت و استقرار حاکمیت دینی امکان‌پذیر نیست» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۸/۰۶).

۳. مفهوم فرهنگ ایثار و شهادت

«فرهنگ شهادت یعنی فرهنگ تلاش کردن با سرمایه‌گذاری از خود برای اهداف بلندمدت مشترک بین همه‌ی مردم»؛ «این فرهنگ در جامعه‌ای اگر جا افتاد، درست نقطه‌ی مقابل فرهنگ فردگرایی غربی امروز [است]؛ فرهنگ ایثار، فرهنگ گذشت و مایه‌گذاری از خود برای سرنوشت جامعه و مردم است» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷).

راهبردها و اقدامات مدیریتی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از منظر مقام معظم رهبری

۱. ارتقاء سطح منزلت و روحیه ایثار و ایثارگری

این تفکر که مردم یک کشور، بسان یک جسم هستند و با ایجاد حس میهن‌پرستی و احساس مسئولیت در قبال اعضای جامعه افراد را با انگیزش درونی به از خودگذشتگی و ایثار در مقابل دفاع از کشور و هم‌میهمان خود ترغیب و تشویق می‌کند. بنابراین یکی از راهبردهای کلیدی برای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و ایجاد انگیزه در افراد در این زمینه، تشویق کسانی است که عملکرد مطلوب دارند و در این راه جان خود را فدا می‌کنند. چرا که تشویق و قدردانی در روح انسان اثر مثبت دارد و او را به انجام عمل مطلوب ترغیب می‌کند و به او انگیزه می‌دهد تا ایثار و فداکاری کند. در این زمینه، مقام‌معظم‌رهبری بیان می‌نمایند که

«بر حسب قوانین عادی زندگی جوامع بشری، هر جامعه‌ای عزتش، قدرتش، آبرو و حیثیتش، هویتش بستگی دارد به مجاهدت و به تلاش. با تنبلی و تن‌آسایی، هیچ ملتی نمی‌تواند مقام شایسته‌ای را در میان ملت‌های عالم یا در تاریخ پیدا کند»؛ «... در رأس همه‌ی این تلاش‌ها، آمادگی برای جان‌فشانی است که یک ملت را در میان ملت‌ها سرفراز می‌کند» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۰۱/۰۶).

«خود عمل و حرکت ایثار در جامعه که منجر به شهادت یا جانبازی می‌شود، معانی متعددی دارد؛ جهات مختلفی دارد... یکی از این جهات، فرصت‌شناسی و پاسخگویی به نیاز لحظه‌هاست»؛ «جوانان شجاع و باغیرت و مؤمن و فداکاری که نیاز کشور را احساس کردند و به سراغ خطر رفتند و به استقبال خطر شتافتند، این‌ها این امتیاز برجسته را دارند که نیاز را در زمان خود فهمیدند و به آن پاسخ گفتند» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۷/۲۱).

«ما باید روحیه‌ی ایمان و عنصر ایثار و فداکاری را در درجه‌ی اول در خودمان و سپس در مردم تقویت کنیم. این هم باید در برنامه‌ها گنجانده و دیده شود» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۰۵/۱۵).

طبق بیانات مقام‌معلم رهبری، مسئولان کشور باید در زمینه تقویت روحیه ایثار و مجاهدت و پرهیز از تن‌آسایی و ترویج زمان‌شناسی و عمل به هنگام در بین جوانان برنامه‌ریزی داشته باشند تا این مهم، منجر به سرفرازی در بین سایر ملت‌ها شود و جوانان بتوانند در راه آرمان‌های بلند انقلاب گام‌های موثری بردارند. در نتیجه، مسئولان کشور می‌توانند اقدامات زیر را انجام دهند.

- ❁ تدوین کتاب‌های آموزشی در حوزه ایثارگری و شهادت
- ❁ برگزاری مستمر گردهمایی‌ها و میزگردهای علمی مرتبط با ایثار و شهادت و دفاع مقدس
- ❁ برگزاری همایش‌ها و نشست‌های فرهنگی متعدد درباره ایثار و ایثارگری
- ❁ دیدار جوانان با خانواده‌های ایثارگران و آشنایی با سبک زندگی آنها
- ❁ معرفی جانبازان و ایثارگران به جوانان از طریق مصاحبه با آنها
- ❁ تحلیل شخصیت و سبک زندگی ایثارگران و شهدا و خانواده‌های آنها
- ❁ ترویج روحیه ایثارگری در بین جامعه با کمک گرفتن از هنرمندان و ورزشکاران
- ❁ ایجاد بانک اطلاعات آثار ارزشمند با موضوع شهادت، ایثار و دفاع مقدس

۲. زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره شهدا

امروزه جوانان با فرهنگ ایثار و شهادت چنان که باید آشنا نیستند و می‌توان با راهکارهای مختلف برای جریان‌سازی دفاع‌مقدس و آشناسازی جوانان با این فرهنگ اقدام کرد. یکی از مهم‌ترین راهبردها برای ترویج این فرهنگ، زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره شهدا برای جامعه است که مقام‌معلم رهبری در سخنرانی‌های مختلف به این مهم اشاره نموده‌اند:

«من عقیده‌ی راسخ دارم بر اینکه یکی از نیازهای اساسی کشور، زنده نگه‌داشتن نام شهدا

است؛ - هرچو که فکر بکنید، بزرگداشت شهدا برای آینده‌ی این کشور، حیاتی و ضروری است» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷).

«باید دفاع مقدس و جهاد و شهادت زنده نگه داشته شوند تا نسل امروز به همان نسلی که اوج تاریخ دفاع مقدس را آفرید، ملحق شود» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۳/۰۳).

«روزبه‌روز باید یاد شهدا و تکرار نام شهدا و نکته‌یابی و نکته‌سنجی زندگی شهدا در جامعه‌ی ما رواج پیدا کند. اگر این شد، آن‌وقت مسئله‌ی شهادت که به معنای مجاهدت تمام‌عیار در راه خدا است، در جامعه ماندگار خواهد شد» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷).

«چه افتخاری برای یک شهر و کوچه‌ها و خیابان‌های آن بالاتر از اینکه نام یک شهید بزرگ و فداکار بر روی آن باشد. شهر باید به نام شهیدان مزین باشد» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۸/۰۶).

طبق بیانات مقام‌معمظم‌رهبری، مسئولان کشور، برای فراموش نشدن یاد و خاطره ارزشمند و گرانبهای شهدا، باید نام و یاد آنها در بین جوانان جامعه زنده نگهدارند و از افتخارات و دستاوردهای آنها تجلیل نمایند. به طوریکه احترام به آنها و خانواده‌هایشان در جامعه به‌صورت یک فرهنگ درآید. بنابراین زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره شهدا، رسالتی است که بر عهده همه افراد جامعه بخصوص مدیران و مسئولان کشور است تا تجربه‌ها و خاطرات شهدا بیش از گذشته به نسل جوان منتقل گردد. اجازه ندهند که فرهنگ شهادت در جامعه کم رنگ و ضعیف شود. از اقدامات عملی در زمینه این راهبرد که نقش موثری در تنویر افکار عمومی، اطلاع‌رسانی و تقویت روحیه باور و نگرش جامعه دارد و منجر به زنده ماندن روحیه مبارزه با ظلم و نفی استکبار و ایثار در جامعه شود، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

- ✿ برگزاری یادواره‌ها و کنگره‌های گرامیداشت یاد و خاطره‌ی شهیدان و حماسه‌ی پایداری و ایثار آنها در سطح بخش‌ها، شهرستان‌ها، استان‌ها و کشور
- ✿ فراهم نمودن زمینه اعزام جوانان برای بازدید از مناطق انقلابی و عملیاتی کشور در دوران دفاع مقدس
- ✿ برنامه ریزی و اجرای ساخت و احیا المان، بنا و یادمان شهدای گمنام و دفاع مقدس
- ✿ مزین کردن نام خیابان‌ها، معابر، میداین شهری و اماکن عمومی، ایستگاه‌های اتوبوس، پل‌های عابر پیاده، پل‌های سطح شهر به نام شهدا
- ✿ تدوین، تألیف و انتشار آثار مرتبط با فرهنگ ایثار، جهاد و شهادت و حماسه دفاع مقدس

- ✿ حمایت و اولویت دادن به طرح‌های پژوهشی و پایان‌نامه‌های دانشجویی مربوط به موضوع ایثار، جهاد و شهادت و دفاع مقدس
- ✿ طراحی و انتشار سالانه تمبر از تصاویر شهیدان و ایثارگران در مناسبت‌های مختلف
- ✿ تدوین برنامه‌های مردمی در سالروز شهادت یا تولد شهدا در اماکن و فضاهایی که به نام شهدا مزین شده

۳. اسوه‌نمایی و الگوسازی از شهدا و ایثارگران

فرد یا جامعه‌ای که می‌تواند تبلور عینی یک مکتب یا نظام فکری باشد؛ در الگوی تربیتی فرهنگ اسلامی به عنوان امام، اسوه، و شاهد یاد می‌شود (الفتی، ۱۳۹۶). یکی از روش‌های مؤثر در ترویج، تبلیغ و تربیت اسلامی، راهکار الگوسازی یا اسوه‌نمایی است که در همه نظام‌های تربیتی و سیستم‌های تبلیغی جایگاه ویژه‌ای دارد. جوامع و انسان‌ها از طریق الگوها هویت خویش را می‌یابند و آن را تقویت می‌کنند و ارزش‌های مختلف را از طریق آنها در خود نهادینه می‌سازند. فرایند الگوپذیری انسان از طریق تقلید آگاهانه صورت می‌گیرد و حس قهرمان‌جویی و اسطوره‌خواهی آن را تقویت می‌کند. افراد فارغ از هرگونه ویژگی‌های شخصیتی، همواره به دنبال کمال‌طلبی و در جستجوی پیشرفت و ترقی هستند (عباسی مقدم، ۱۳۹۳). هنگامی که افراد با اسوه یا الگویی روبه‌رو می‌شوند و کمال مطلوب خویش را در او می‌یابند. احساس نزدیکی و همگرایی با الگو دارند و برای تحقق اهداف خود از رفتار و اعمال این الگوها به عنوان نقشه‌راه استفاده می‌کنند تا همانند آنها به موفقیت برسند. بنابراین، یکی از موثرترین راهکارها در تربیت انسان و ترویج فرهنگ، راهکار الگوسازی است که بیش از هر راهکاری می‌تواند بر اخلاق، رفتار و عمل افراد تأثیر بگذارد.

در برخی از بیانات مقام معظم رهبری، راهکار الگوسازی مورد توجه قرار گرفته و ایثارگران و شهدا به عنوان الگو معرفی شده‌اند.

«الگوسازی، یکی از اساسی‌ترین کارهاست. ما الگوهای خوب خیلی داریم. اینقدر جوان‌های خوب، اینقدر چهره‌های نورانی در تاریخ که بماند در زمان خودمان داریم که همین قدر کافی است با تعریف هر کدام از این‌ها تعریف به معنای معرفی کردن یک چهره‌ی برجسته و یک الگو جلوی جوانانمان بگذاریم!» «غیرت او را، همت او را، صداقت او را، سلامت او را، فداکاری‌های او را، بینش والای او را، رفتار نیک او را با مردم، با هم‌نوعان، با پدر و مادر، با خانواده، با دوستان،

بگذارند جلوی چشم جوان نسل امروز؛ خود این آموزنده است» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۰۲/۱۳). «این یک نکته است که ما زندگی و سبک زندگی شهیدان را، برای جوانهای مان و نسل‌های رو به آینده‌مان تصویر و ترسیم کنیم» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۷/۰۵).

«هر شهیدی یک نماد است. سعی کنید چهره‌ی شهدا را آن چنان که هست برای جوان‌های امروز روشن کنید؛ این نمادها می‌شوند الگو برای جوان» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۹/۲۵)

بنابراین، مسئولان کشور بایستی برنامه‌هایی را در زمینه نمایش بینش‌ها، رفتارها، کردارهای مطلوب و شیوه زندگی شهدا را برای تمام جامعه بخصوص جوانان تدوین تا آنها بتوانند مطابق با آن عمل نمایند، از اقدامات عملی در زمینه به شرح زیر است.

✿ نگارش داستان‌ها و روایت‌هایی دلاوری‌ها و فداکاری‌های شهدا در دوران دفاع مقدس و استفاده از برترین تکنیک‌های هنر مکتوب و تصویری جهت نمایش شهدا به عنوان الگو و اسوه

✿ برگزاری مسابقات الگوسازی شهدا جهت انتخاب یکی از شهدا به عنوان الگو توسط جوانان و بیان دلایل آن

✿ تدوین و اجرای برنامه‌ها و مسابقات فرهنگی و ورزشی سالیانه به یاد شهیدان و ایثارگران

✿ برنامه‌ریزی جهت معرفی مستمر چهره‌های شهیدان و ایثارگران موفق در حوزه‌های هنری، فرهنگی و علمی به ویژه به نسل سوم و چهارم انقلاب

✿ الگوسازی بر مبنای نکته‌یابی و نکته‌سنجی از زندگی شهدا و حرکات و رفتار آنها

۴. تکریم و قدردانی از خانواده‌های شهدا و ایثارگران

در آموزه‌های اسلامی قدردانی و شکرگذاری از جایگاه رفیعی برخوردار است (سالاروند، ۱۳۹۶). سپاسگزاری از افرادی که با فداکاری و ایثار در پیشبرد اهداف دفاع از کشور و هم‌میهنان تلاش می‌کنند یک عامل بسیار مهم در تحرک افراد و پویایی جامعه است. از آنجایی که سپاسگزاری به عنوان عملی مفید و سازنده و ابزاری تشویقی مورد توجه است، بنابراین قدردانی از خانواده شهدا و ایثارگران می‌تواند منجر به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه شود. در این زمینه مقام معظم رهبری بیان نمودند:

«اگر نام شهیدان ما تکرار نمی‌شد، تجلیل نمی‌شدند و احترام به آنها و خانواده‌های آنها در جامعه‌ی ما به صورت یک فرهنگ در نمی‌آمد، امروز بسیاری از این یاد‌های ارزشمند و گرانبها

فراموش شده بود» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷).

«قدر شهدا را باید بدانیم، قدر خانواده‌های شهدا را باید بدانیم. هرکسی که سعی کند که یاد شهدا به فراموشی سپرده بشود؛ هرکسی که سعی کند که به خانواده‌های شهدا اهانت بشود یا بی‌اعتنائی بشود یا مورد تعرض زبانی قرار بگیرند، به این کشور خیانت کرده» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۳/۲۸).

شهدا از مهم‌ترین و بالاترین سرمایه‌های کشور هستند. درک خانواده شهدا کار بزرگی است. از این منظر مسئولان کشور موظفند که نسبت به خانواده شهدا و ایثارگران قدردان باشند و با معرفی و اکرام این عزیزان، هم راهی برای ارتقا سطح منزلت این خانواده‌ها در جامعه بگشایند و هم انگیزه‌ای برای دیگر افراد جامعه به منظور صبر و ایثار در دفاع از کشور ایجاد کند. به تاسی از رهنمودهای مقام‌معظم‌رهبری، تکریم خانواده شهدا وظیفه مسئولین کشور است و جزو راهبردهای اصلی در ترویج فرهنگ مذکور به‌شمار می‌رود. اقدامات زیر را در این زمینه می‌توان انجام داد.

- ❁ ثبت و مستندسازی خاطرات و تجربیات و روایت‌های ایثار و گذشت خانواده شهدا و ایثارگران
- ❁ تهیه تقویم و اجرای دیدار منظم و مستمر از خانواده‌های شاهد و ایثارگران و هم صحبت بودن با آنها
- ❁ قدردانی از خانواده شهدا در روز بزرگداشت شهادت شهدا در سطح روستاها و شهرها
- ❁ مزین کردن نام خیابان‌ها و کوچه‌های محل زندگی خانواده شهدا به نام شهدا
- ❁ برگزاری اردوهای زیارتی، سیاحتی، برنامه‌های فرهنگی و گردشگری برای خانواده‌های شهدا

۵. تنظیم و نشر آثار و وصایای گرانقدر شهیدان و بیان سیره آنها

بی‌شک که شخصیت عظیم شهدا در جهات مختلف زندگی الگو و اسوه هستند، به گونه‌ای که اگر جوانان از آن سرمشق بگیرند، به طور قطع سعادت هر دو جهان را بدست خواهند آورد. شناخت و معرفی شهدا، افراد را از گمراهی نجات می‌دهد و در مسیر صحیح زندگی قدم بر می‌دارند. از آنجایی که مردم جامعه، شهدا را به عنوان الگوی بی‌بدیل پذیرفته‌اند، راه و روش آنها برای مردم از اهمیت بالایی برخوردار است. به این جهت بیان زندگینامه و وصیت‌نامه آنان تأثیر بسزایی در تمایل مردم به سوی ایثار و شهادت خواهد داشت. بنابراین، بر طبق برخی از بیانات مقام‌معظم‌رهبری، تنظیم و نشر آثار و وصایای شهدا می‌تواند به عنوان یکی از راهبردهای اصلی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به‌شمار رود.

«بدون تبیین و تبیین بلیغ، قطعاً هیچ فکری و هیچ اندیشه‌ی متقنی، توفیق رواج و اعتقاد

عمومی را پیدا نخواهد کرد. شهدا عملاً کار بزرگی را انجام دادند. این کار بزرگ را باید تبیین کرد» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۴/۱۴).

«سبک زندگی اسلامی در رفتار رزمندگان ما و شهدای ما یک چیز برجسته‌ای است که واقعاً نمی‌شود از این صرف نظر کرد. آن قدر نکته‌ی الهام‌بخش در زندگی این شهیدان وجود دارد که واقعاً جا دارد یک تصویر هنرمندانه‌ای از این وضعیّت را هنرمندان ما به دنیا نشان بدهند» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۸/۳۰).

«انتقال خاطرات دفاع مقدس به جامعه، یک صدقه و حسنه و یک انفاق بزرگ معنوی است و کسانی که در این عرصه فعالیت می‌کنند، در واقع واسطه‌های رزق معنوی و الهی به کشور هستند» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۳/۰۳).

طبق بیانات مقام‌معظم‌رهبری، خاطرات دوران دفاع مقدس و وصیت‌نامه شهدا به عنوان یک ثروت ملی هستند و ایشان بر لزوم استمرار گردآوری این خاطرات تاکید نمودند. طبق فرمایشات ایشان، بدون تبیین و تبیین بلیغ، قطعاً هیچ فکری و هیچ اندیشه‌ی متقنی، توفیق رواج و اعتقاد عمومی را پیدا نخواهد کرد. ایشان، مطالعه وصیت‌نامه و زندگینامه شهدا را توصیه کردند و تا جوانان بتوانند طبق آنها عمل کنند و شیوه رفتاری آنها را در زندگی عملی الگو و سرمشق قرار دهند. در نتیجه با مطالعه در زندگینامه و وصیت‌نامه شهدا و بیان آنها برای اقشار مختلف جامعه می‌توان انگیزه‌ای برای افراد در جهت ایثار و فداکاری در کشور ایجاد کرد. به تأسی از رهنمودهای ایشان، حفظ، نگهداری، تنظیم و نشر آثار و وصایای شهدا وظیفه مسئولین کشور است که می‌تواند از طریق اقدامات زیر تحقق یابد.

- ✪ حمایت از نویسندگان و مترجمان در جهت تنظیم و نشر آثار و وصایای شهیدان و آثار مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت به زبان‌های فارسی و خارجی
- ✪ انجام پژوهش‌های در زمینه تحلیل جامعه‌شناختی و روانشناختی از خاطرات دوران دفاع مقدس
- ✪ تدوین برنامه‌های آموزشی در جهت انتشار و انتقال سبک زندگی شهدا به جوانان در مراکز آموزشی
- ✪ حمایت از تولید آثار ارزنده فرهنگی و هنری در جهت ترویج فرهنگ ایثار، جهاد و شهادت در جامعه
- ✪ حفظ و ترویج آثار، ارزش‌ها، حماسه‌ها و تجارب انقلاب اسلامی و دفاع مقدس با ایجاد، توسعه و نگهداری پارک موزه‌ها، یادمان‌ها، نمادها و نشان‌های جهاد، مقاومت و ایثار
- ✪ استفاده از فناوری‌های نوین مانند کیوآرکدها برای بیان و تصویرسازی زندگی‌نامه‌های شهدا

در تابلو، سردیس و کتیبه‌ای ساخته شده

❁ تهیه پادکست‌هایی جهت روایی و معرفی سبک زندگی شهدا و ایثارگران
❁ برنامه‌ریزی برای درج آثار شهدا و آثار مرتبط با فرهنگ ایثار، جهاد و شهادت و حماسه دفاع مقدس در کتب درسی و کمک درسی رایج

۶. به کارگیری حداکثری از ظرفیت رسانه‌های دیداری و شنیداری برخط و غیربرخط

در یک جامعه نیاز است که همه نهادها و سازمان‌ها در کنار یکدیگر تلاش خود برای ترویج فرهنگ در حوزه‌های دینی و اخلاقی بکار گیرند. در میان آنها، رسانه‌ها عامل مهم و تاثیرگذار در زمینه ترویج فرهنگ هستند (تاج بخش و گودرزی، ۱۴۰۱). از یک سو، رسانه‌ها وظیفه ترویج فرهنگ در حوزه دینی و ارزش‌های اخلاقی را دارند و از سوی دیگر، به عنوان نهادی تاثیرگذار و الگوساز در برابر فضایل اخلاقی و ارزش‌های دینی نقش مهمی را ایفا می‌کند (علاماتی، ۱۳۹۶). رسانه‌ها باید به گونه‌ای عمل کنند که مخاطبان خود را در حوزه دینی و ارزش‌های اخلاقی آگاه سازند و به آنها انگیزه کافی برای گزینش الگوهای مناسب با سبک زندگی دینی بدهد. بنابراین رسانه‌ها نقش مهمی در انتقال فرهنگ به نسل سوم و چهارم انقلاب و ترویج و نهادینه سازی آن در کل جامعه ایفا می‌کنند. به طوریکه که امام خمینی^(ع)، رسانه‌های جمعی (تلویزیون، رادیو، مطبوعات، تئاتر و سینما و...) به عنوان «دانشگاه عمومی» می‌دانند که باید در تمام سطوح کشور توسعه یابد و آحاد جامعه را مبارز، متفکر و دینی بار آورد (آیت الله العظمی خمینی، ۱۳۷۸: ۳۹۹). بر این اساس رسالت بخش اعظمی از امر معرفی، بازتاب و نهادینه ساختن فرهنگی با این درجه اهمیت در جامعه، بر عهده رسانه‌ها گذارده شد، رسانه‌ها به دلیل دارا بودن قابلیت بازتابی و فرهنگ‌سازی به‌خوبی توانایی به سربردن این مهم را دارند (معظمی، ۱۳۹۹).

نه تنها صدا و سیما به عنوان یک رسانه دیداری ملی، بلکه سایر رسانه‌های دیداری و شنیداری مانند رادیو، نشریات، روزنامه‌ها و ... می‌تواند در تحقق این مهم (ترویج فرهنگ ایثار و شهادت) نقش مهمی ایفا نمایند. از آنجایی که امروزه، جوانان تمایل زیادی دارند که بیشتر زمان خود را در فضای مجازی سپری کنند؛ بنابراین، به عنوان یک ابزار در دسترس و کاربردی می‌تواند برای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بکار برد. این رسانه، پلی را برای اتصال نسل سوم و چهارم انقلاب با شهدای بزرگوار برقرار می‌کند.

مقام معظم رهبری بارها در مورد بکارگیری رسانه‌های مختلف در حوزه فرهنگ‌سازی ارزش

های اخلاقی و حوزه‌های دینی به ویژه ایثار و شهادت تاکید کردند.

«امروز رسانه‌ها در دنیا فکر، فرهنگ، رفتار و در حقیقت هویت فرهنگی انسانها را القاء می‌کنند و تعیین کننده هستند. رسانه‌ها می‌توانند می‌توانند در ارتقای اخلاق و معنویت در میان انسانها مؤثر باشند (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۲/۲۶).

«یکی از پیام‌های بسیار مهم این است که اهمیت ایثار، انفاق، زهد و ریاضت شخصی را در پیام‌های رادیویی و تلویزیونی زنده کنید» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۱/۱۵).

«از فضای مجازی استفاده کنید برای امیدآفرینی، برای توصیه به صبر، برای توصیه به حق، برای بصیرت‌آفرینی، برای توصیه به خسته نشدن، تنبلی نکردن، بیکار نماندن و...» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

بر طبق بیانات مقام‌معظم‌رهبری، راهبرد فرهنگ سازی و ارتقاء سطح آگاهی‌ها و باورهای دینی جوانان و بخصوص ترویج ایثار و شهادت در جامعه از طریق ظرفیت‌های رسانه‌های دیداری و شنیداری، بویژه صدا و سیما صورت گیرد. ایشان تاکید دارند که از فرصت ایجادشده توسط فضای مجازی برای اشاعه انقلاب اسلامی در کشور و جهان استفاده گردد. بنابراین، رسانه‌ها و به ویژه فضای مجازی، نقش مهم و کلیدی در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت دارند و مسئولان امر، باید از این ابزار به بهترین شکل ممکن استفاده کنند. برای جهت‌دهی به این راهبرد، می‌تواند اقدامات زیر انجام شود.

- ✿ اجرای برنامه‌هایی گروهی جهت ترویج ادبیات و هنر مقاومت، ایثار و شهادت در جامعه
- ✿ تدوین و تولید برنامه‌های هنری صوتی و تصویری (اعم از مستندها، سریال‌ها و فیلم‌های جذاب نمایشی و داستانی) از سیره و زندگینامه شهدا و ایثارگران در دوران دفاع مقدس
- ✿ تولید محتوای فرهنگی و هنری فاخر از مجاهدت شهدا در دوران دفاع مقدس و مدافعین حرم به عنوان قهرمانان ملی برای نسل سوم و چهارم انقلاب
- ✿ تولید محتوای فرهنگی و هنری با توجه به خدمات مردمی در دوران دفاع مقدس
- ✿ تهیه برنامه‌های آموزش روایت‌گران از رویدادهای دفاع مقدس
- ✿ تولید و نشر تاریخ شفاهی دوران دفاع مقدس از زبان خانواده و نزدیکان شهدا و ایثارگران
- ✿ حمایت مالی و معنوی از هنرمندان هنرهای تجسمی، سینمایی و موسیقی فعال در زمینه ایثار، جهاد و شهادت

دستاوردهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

موضوع ایثار و شهادت با هویت معنوی خود، توانایی بالقوه‌ای در متأثر ساختن جامعه و نهادهای اجتماعی و فرهنگی دارد. تبلور این موضوع به مانند سایر موضوعات دینی، فرهنگی و اجتماعی و ورود آن به قلمرو هنجارهای جامعه و در نهایت تبدیل شدن به یک فرهنگ فراگیر، نیازمند بسترسازی، تبلیغ و تسریع (معظمی، ۱۳۹۹) و همچنین بکارگیری تمهیدات، راهبردها و اقدامات اجرایی مناسب و متناسب می‌باشد. در صورتی که این بسترسازی انجام شود و راهبردها و اقدامات در سطح جامعه به‌طور شایسته اجرا و پیاده‌سازی شوند، پیامدها و دستاوردهای ارزشمندی خواهد داشت. مطابق با بیانات مقام‌معلم‌رهبری، اجرای راهبردها و اقدامات مدیریتی معرفی شده منجر به ماندگاری فرهنگ ایثار و شهادت در سطح جامعه می‌شود که جامعه مأنوس با این فرهنگ توقف و عقب‌گرد نخواهد داشت و پیشروی و پیشرفت‌های افتخارآمیزی در عرصه های علمی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی را در پی خواهد داشت که منجر به تعالی و حفظ استقلال کشور، حفظ انقلاب اسلامی و نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری می‌شود.

از طرف دیگر، فرهنگ ایثار و شهادت از پایه‌های اساسی در فرهنگ اسلامی و زمینه‌ساز بقای اسلام و نظام اسلامی است. بدین صورت که براساس محور این فرهنگ، اسلام و جامعه اسلامی روی ستون‌های خود استوار باقی مانده و در برابر هر طوفانی مقاومت می‌کند و حیات اسلامی جامعه حفظ می‌گردد و مبانی اسلام، قرآن و حقایق معارف اسلامی زنده نگه داشته می‌شود. برخی از بیانات ایشان به شرح زیر است.

«فرهنگ ایثار و شهادت اگر عمومی شد، این کشور و هر جامعه‌ای که این فرهنگ را داشته باشد، هرگز متوقف نخواهد شد؛ به عقب بر نخواهد گشت و پیش خواهد رفت.» (حضرت آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷).

«اگر ما در زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، آبادی کشور، عزت ملت هر پیشرفتی در طول این بیست و هفت سال کردیم، مرهون فداکاری آن کسانی است که در بحرانی‌ترین روزها و سخت‌ترین آزمون‌ها سینه‌هایشان را سپر کردند و رفتند در مقابل خطر ایستادند» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۲/۲۷).

«امروز ۱۳۰۰ سال یا بیشتر از شهادت حضرت اباعبدالله (علیه‌السلام) می‌گذرد و روزبه روز این داستان برجسته‌تر و زنده‌تر شده. این داستان در بطن خود دارای یک مضامینی است که این

مضامین برای حیات اسلامی جامعه ضروری است» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۱/۲۷). «شهدا با خون خودشان، با فداکاری خودشان توانستند اسلام را حفظ کنند و انقلاب را حراست کنند» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۶۷/۰۴/۲۷). «استکبار در همه همه‌ها و یورش‌های وحشیانه خود علیه ایران اسلامی شکست خورده است و باز هم شکست خواهد خورد ... و این همه مرهون خون شهیدان و تأثیر والای شهادت بر سیادت و سعادت یک ملت است» (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۷/۰۵).

نتیجه‌گیری

یکی از سرمایه‌های فرهنگی در جامعه ایران اسلامی، فرهنگ ایثار و شهادت است که از مبانی ارزشمند دین مبین اسلام در جامعه جاری شده است. انتقال فرهنگ ایثار و شهادت به نسل جوان به ویژه نسل سوم و چهارم انقلاب اسلامی از تاکیدات مقام‌معلم رهبری و از اولویت‌های نقشه مهندسی فرهنگی کشور می‌باشد. بنابراین، فرهنگ ایثار و شهادت از فرهنگ‌های متعالی در دین اسلام و جامعه ایرانی است و مقام‌معلم رهبری بیانات ارزشمندی در این زمینه در دیدار با جامعه بیان نموده‌اند. همانطور که ایشان می‌فرمایند حیات اسلامی جامعه با ایثار و شهادت حفظ می‌شود و بنابراین حفظ و حراست از فرهنگ ایثار و شهادت، وظیفه‌ای همگانی برای پیشروی و پیشرفت ایران عزیز است.

پژوهش حاضر نخست بر مبنای نظر مقام‌معلم رهبری به ارائه تبیین مفهومی هر یک از واژگان مرتبط با ترویج فرهنگ ایثار و شهادت پرداخت. بدین صورت که از نگاه ایشان، ایثار یعنی «همه‌چیز را به نفع دیگران از خود جدا کردن» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰) می‌باشد و «شهید، یعنی انسانی که در راه آرمان‌های معنوی کشته می‌شود و جان خود را برای هدف و مقصدی الهی صرف می‌کند» (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۳۸/۰۵/۲۵) و «فرهنگ شهادت، یعنی فرهنگ تلاش کردن با سرمایه‌گذاری از خود برای اهداف بلندمدت مشترک بین همه‌ی مردم» است.

دوم، این پژوهش پس از بررسی و تحلیل محتوی بیانات مقام‌معلم رهبری درباره فرهنگ ایثار و شهادت، به معرفی راهبردها و اقدامات مدیریتی در جهت بهبود ترویج این فرهنگ در بین جوانان پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره شهدا، اسوه‌نمایی و الگو سازی از شهدا و ایثارگران، تکریم و قدردانی از خانواده‌های شهدا و ایثارگران،

تنظیم و نشر آثار و وصایای گرانقدر شهیدان و بیان سیره آنها، به کارگیری حداکثری از ظرفیت رسانه‌های دیداری و شنیداری و ارتقاء روحیه ایثار و ایثارگری به عنوان مهم‌ترین راهبردهای مدیریتی می‌باشند که باید سرلوحه تصمیمات و برنامه‌های مدیریتی در سطح کشور و سازمان‌ها قرار گیرد. در پژوهش حاضر بر اساس هر یک از راهبردهای شناسایی شده، اقدامات مدیریتی نیز معرفی شده‌اند که به صورت عملیاتی نقشه راهی را در اختیار مدیران و مسئولان کشور جهت اتخاذ تصمیمات مدیریتی و تدوین برنامه‌های راهبردی و عملیاتی جهت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در بین جوانان جامعه را روشن خواهد ساخت.

سوم، از آنجایی که هیچ عملی بدون نتیجه نمی‌ماند، مقام معظم رهبری بیان نمودند که ترویج فرهنگ ایثار و شهادت منجر به ماندگاری فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه، پیشروی و پیشرفت و تعالی و حفظ استقلال کشور، حفظ انقلاب اسلامی، نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و حفظ حیات اسلامی جامعه می‌شود.

با توجه به یافته‌های این پژوهش، سایر پژوهشگران می‌توانند با بررسی محتوای اسناد بالادستی کشور و سخنان سایر بزرگان به شناسایی سایر راهبردها و اقدامات مدیریتی جهت ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بپردازند. اولویت‌بندی هریک از راهکارها و اقدامات مدیریتی شناسایی شده با توجه به شرایط و ظرفیت‌های موجود در هر سازمان و محیطی می‌تواند به مدیریت منابع موجود کمک کند. بنابراین، پژوهشگران می‌توانند در آینده براساس معیارهای اجتماعی، فرهنگی، مالی و فنی و دستاوردهای حاصل از آنها هر یک از این راهکارها را اولویت‌بندی نمایند. همچنین مقام معظم رهبری به وجود ابتکارات و خلاقیت‌های در زمینه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت تاکید دارند (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۸/۰۶). بنابراین، سایر پژوهشگران می‌توانند برای هر یک از راهبردهای معرفی شده، اقدامات نوآورانه و ابتکاری را شناسایی نمایند.

منابع

- آیت‌الله العظمی خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸). صحیفه امام: مجموعه آثار امام خمینی (س) (بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها) (جلد ۶). تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۷۷/۰۷/۰۵). *بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای: [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۳۷/۰۴/۳۱). *بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۷۸/۲۵/۰۵). *بیانات در دیدار فرزندان ممتاز شهدا، مسئولان امور فرهنگی بنیاد شهید و جمعی از دانشجویان امامیه پاکستان*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۷۴/۰۷/۲۲). *بیانات در حسینیه «عاشقان کربلا» ساری*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۷۶/۰۲/۱۷). *بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدای قم*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۸۱/۱۱/۱۵). *بیانات در دیدار مسئولان سازمان صدا و سیما*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۸۲/۰۵/۱۵). *بیانات در دیدار کارگزاران نظام*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۸۵/۰۲/۲۶). *بیانات در دیدار مدیران و برنامه‌سازان رسانه‌های کشورهای مختلف*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۸۹/۰۴/۱۴). *بیانات در دیدار مسئولان روایت سیره شهدا*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۸۹/۰۹/۱۰). *بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی*. بازیابی از دفتر نشر و آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10664>
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۰/۰۷/۲۱). *بیانات در جمع خانواده‌های شهدا و ایثارگران کرمانشاه*. بازیابی از [/https://farsi.khamenei.ir](https://farsi.khamenei.ir)
- حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۱/۰۲/۱۳). *بیانات در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور*. بازیابی از <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۳/۱۱/۲۷). *بیانات در دیدار اعضای ستادهای «کنگره شهدای امور تربیتی»*، «کنگره شهدای دانشجو» و «کنگره شهدای هنرمند». بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۳/۰۱/۰۶). *بیانات در یادمان شهدای شرق کارون*. بازیابی از <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۵/۰۷/۰۵). *بیانات در دیدار اعضای ستادهای برگزاری کنگره شهدای استان‌های کهگیلویه و بویراحمد و خراسان شمالی*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۶/۰۳/۲۸). *بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای مرزبان و مدافع حرم*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۶/۰۳/۰۳). *دیدار جمعی از فرماندهان، رزمندگان و هنرمندان و دست اندرکاران برنامه‌های شب‌های خاطره دفاع مقدس*. بازیابی از www.isaar.ir

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۸/۰۹/۲۵). *بیانات در دیدار دست اندرکاران کنگره ملی ۱۵۰۰ شهید استان هرمزگان*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۹۹/۱۲/۲۱). *سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۴۰۰/۰۸/۳۰). *بیانات در دیدار دست اندرکاران کنگره شهدای استان ایلام*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۴۰۰/۰۸/۰۶). *بیانات رهبر انقلاب در دیدار دست‌اندرکاران کنگره شهدای استان زنجان*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

حضرت آیت الله خامنه‌ای، علی (۱۳۸۶/۰۲/۲۷). *بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران خراسان*. بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir>

بهرامی، مژده؛ ابراهیم زاده، فریمان؛ سلیمان پورعمران، محبوبه؛ محمد ابراهیم سپاسگزار، فاطمه (۱۴۰۱). طراحی الگوی مدیریت اثربخش نشر ارزش‌های دفاع مقدس. *مطالعات دفاع مقدس*، ۸(۴)، ۹-۴۳.

تاج بخش، غلامرضا و گودرزی، فرشاد (۱۴۰۱). تأثیر عملکرد نهادی و رسانه‌ای بر نگرش دانشجویان با تأکید بر فرهنگ ایثار و شهادت. *پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی*، ۱۲(۲۵)، ۲۸۵-۳۱۱.

تقوی، سیدمحمدرضا (۱۳۹۰). نظریه پردازش، پذیرش و پرورش دین: رویکردی نرم برای انتقال فرهنگ ایثار و شهادت. *تربیت اسلامی*، ۶(۳)، ۷۵-۱۰۵.

- چنگائی، مهتاب و عریان، شجاع(۱۴۰۱). بررسی میزان تأثیر راهکارهای مرتبط با ابعاد آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و هنری در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت از نظر دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان (مطالعه موردی: دانشگاه فرهنگیان استان لرستان). پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۲(۲۵)، ۱۵۹-۱۹۱.
- خانزاده، عباسعلی حسین؛ طاهر، محبوبه و حیدری، حسین(۱۳۹۲). بررسی راهکارهای حفظ، تقویت و نهادینه کردن روحیه ایثارگری. روانشناسی نظامی، ۴(۱۶)، ۶۷-۸۴.
- خضرابی راد، جواد؛ قالیباف، محمدباقر؛ احمدوند، علی محمد؛ محکی، علی اصغر(۱۴۰۱). راهکارهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده. مطالعات دفاع مقدس، ۸(۲)، ۳۵-۵۶.
- دهخدا، علی اکبر(۱۳۹۹). لغت‌نامه دهخدا. تهران: موسسه لغت‌نامه دهخدا و مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی دانشگاه تهران. بازیابی از www.dehkhoda.ut.ac.ir
- زرقانی، سید هادی؛ بخشی شادمهری، فاطمه؛ حجی پناه، نرگس؛ عابدی شجاع، فرزاد(۱۴۰۱). بررسی و تبیین فلسفه و ماهیت دفاع مقدس از منظر حضرت امام (ره). مطالعات دفاع مقدس، ۸(۳)، ۳۵-۶۵.
- سالاروند، ابراهیم(۱۳۹۶). تبیین جایگاه شکر و قدردانی در آموزه‌های اسلامی. معرفت، ۲۶(۲۴۱)، ۴۷-۶۰.
- شاه نوروزی، مهدی؛ اسماعیلی، رضا؛ پرستگاری، سهیلا و امام جمعه زاده، سیدجواد. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر ارتقا اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت. مدیریت فرهنگی، ۳۵-۳۶(۱۱).
- شعبانی فرد، محمد و عباسی، حسین(۱۳۹۵). چگونگی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در نظام تعلیم و تربیت. مطالعات دفاع مقدس، ۲(۳)، ۱۲۳-۱۶۵.
- شهرکی پور، حسن(۱۳۹۲). بررسی محتوی کتب درسی دوره راهنمایی تحصیلی در گسترش فرهنگ ایثار و شهادت. پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۲(۱۰)، ۹۷-۱۰۸.
- صبحاحی، مجتبی؛ محمدی، داود؛ جعفری فر، احسان(۱۴۰۱). بررسی مبانی فکری راهبرد دفاعی از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای(مدظله العالی). مطالعات دفاع مقدس، ۸(۱)، ۱۶۷-۱۹۱.
- صبوری کزج، پرویز؛ رشیدی آل‌هاشم، سیدمحمدرضا و صبوری کزج، جواد(۱۴۰۱). تحلیل پدیدارشناسی فرهنگ ایثار و شهادت در وصیت‌نامه‌های شهدای دفاع مقدس. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، انتشار آنلاین.
- عباسی مقدم، مصطفی(۱۳۹۳). نگاهی به ابعاد مفهومی و کارکردی الگو و اسوه در تربیت و تبلیغ دینی. تربیت تبلیغی (۱).
- علاماتی، غلامرضا(۱۳۹۶). راهکارهای شناخت و ترویج جایگاه زنان ایثارگر دوران دفاع مقدس با تأکید بر نقش رسانه‌های گروهی. مطالعات دفاع مقدس، ۳(۲)، ۳۱-۶۶.
- غفاری، زاهد و دژگیر، مریم(۱۳۹۲). نقش فرهنگ ایثار و شهادت به مثابه سرمایه اجتماعی در پیشرفت نظام جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مقام‌معلم رهبری. پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۲(۵)، ۹۹-۱۲۴.

- غفاری هشتجین، زاهد؛ قربانی، سعید و رحیمیان، محمد (۱۳۹۶). بررسی مولفه‌های فرهنگ ایثار و شهادت در اندیشه شهید مطهری. پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، ۲۳(۱)، ۶۱-۸۵.
- غفاری هشتجین، زاهد؛ کشاورز شکری، عباس و افضلیان اسلامی، موسی (۱۳۸۹). مولفه‌های اساسی گفتمان ایثار و شهادت در انقلاب اسلامی. مطالعات انقلاب اسلامی، ۲۳(۷)، ۶۵-۱۹۰.
- الفتی، علی‌احمد (۱۳۹۶). مبانی جامعه‌شناسی (نسخه ۲). تهران: هم‌پا.
- قدم‌پور، عزت‌الله؛ گراوند، هوشنگ و سبزیان، سعید (۱۳۹۷). شناسایی راهکارهای مؤثر نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت در مدارس از نظر دانش‌آموزان پایه سوم دوره متوسطه دوم استان همدان. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۸(۸)، ۱۰۷-۱۳۶.
- قدمی کارمزدی، فخری (۱۴۰۰). جایگاه ترویج فرهنگ ایثار و شهادت (از منظر قرآن و روایات). شاهد اندیشه، ۱(۳)، ۸۵-۱۰۴.
- قربانی، سعید (۱۳۹۴). آسیب‌های پیش‌روی فرهنگ ایثار و شهادت و راهکارهای صیانت از آنها از منظر مقام‌معظم رهبری. مهندسی فرهنگی، ۱۰(۵)، ۳۰-۴۹.
- کاظمی، افسانه؛ غفاری هشتجین، زاهد و کشاورز شکری، عباس (۱۳۹۵). بررسی مولفه‌های جمعی فرهنگ ایثار و شهادت در خاطرات آزادگان دفاع مقدس به مثابه سرمایه اجتماعی. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۶(۱۴)، ۱۳۹-۱۴۷.
- مسعودی، حمید؛ اسکافی، مریم و صدیق‌اورعی، غلامرضا (۱۳۹۵). سیاست پژوهی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در سازمان‌های دولتی استان خراسان رضوی. مطالعات ملی، ۱۷(۲).
- معظمی، جمیله (۱۳۹۹). نقش رسانه در گسترش فرهنگ ایثار و شهادت. همایش ملی بررسی ابعاد مختلف دستاوردهای دفاع مقدس. رشت: دانشگاه گیلان.
- ملکی، سعید و حاتمی، داوود (۱۴۰۰). راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در کشور به عنوان ابزاری برای مقابله با جنگ نرم دشمن. مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، ۳(۵)، ۷۵-۹۶.
- مومنی‌راد، اکبر؛ علی‌آبادی، خدیجه؛ فردانش، هاشم و مزینی، ناصر (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج. اندازه‌گیری تربیتی، ۱۴(۴)، ۱۸۷-۲۲۲.
- میتنزرگ، هنری؛ بروس، آلستراند و ژوزف، تمپل (۱۳۹۹). جنگل استراتژی، ترجمه محمود احمدپور داریانی، انتشارات جاجرمی، تهران.
- نجفی، حسن؛ عزیزی، بیتا؛ قطبی، ثریا و رهنما، اکبر (۱۳۹۶). واکاوی مؤلفه‌های رفتاری ایثار با رویکردی به قرآن و حدیث. پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۷(۱۵)، ۲۹-۵۳.
- نساج، مریم (۱۴۰۱). تبیین الگوی شایستگی فرماندهی و مدیریت در هشت سال دفاع مقدس؛ مطالعه موردی شهید احمد کاظمی. مطالعات دفاع مقدس، ۸(۳)، ۶۷-۸۵.

نصیری، بهاره و بختیاری، آمنه (۱۴۰۱). تبیین جامعه‌شناختی فرهنگ ایثار و شهادت. شاهد اندیشه، ۱(۵)، ۳۳-۶۸.

نظامی پور، قدیر (۱۴۰۱). هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی سیاست خارجی ایران دوران دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۸(۱)، ۳۵-۵۹.

همراهی، نعمت‌الله؛ اکبرزاده، فریدون؛ جلال پور، شیوا؛ محقق‌نیا، حامد (۱۴۰۱). جایگاه رویکرد سیاسی - معنوی سرمایه‌اجتماعی در پیروزی‌های دوران دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۸(۴)، ۹۷-۱۱۴.